

Beata Podlaska (<https://orcid.org/0000-0002-1368-2958>)

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Wybrane problemy w przekładzie polskich i niemieckich świadectw szkolnych

0 Wstęp

Tłumaczenie dokumentów szkolnych trudno zaliczyć do przekładu o najwyższym stopniu trudności. Jednak dla wielu tłumaczy – zwłaszcza początkujących – stanowi ono spore wyzwanie zarówno językowe, jak i merytoryczne (por. Pietrzak 2018: 123). Przekładu dokumentów szkolnych może dokonać każdy tłumacz specjalistyczny. O tym, czy dany dokument wymaga tłumaczenia poświadczonego, decyduje jego cel. Dokumenty szkolne, tj. świadectwa promocyjne klasy drugiej szkoły podstawowej, będące przedmiotem analizy w niniejszym artykule wymagały zachowania charakteru prawnego dokumentu, dlatego też przekładu mógł dokonać jedynie tłumacz przysięgły.

Niniejszy artykuł ma na celu zbadanie roli tekstów paralelnych jako pomocy w tłumaczeniu poświadczonym dokumentów szkolnych. Na wstępie zdefiniowano pojęcia *tekst paralelny* / *tekst porównywalny* i *tłumaczenie dokumentów* oraz ustalono, jakiego rodzaju dokumenty należą do grupy dokumentów szkolnych. Następnie dokonano analizy porównawczej makrostruktury wybranych świadectw szkolnych klasy drugiej polskiej i niemieckiej szkoły podstawowej. Na koniec podjęto próbę odpowiedzi na pytanie, czy teksty paralelne mają zastosowanie w przypadku tłumaczenia świadectw szkolnych, a w szczególności ocen opisowych, tj. czy tłumacz, wykorzystując tekst paralelny, jest w stanie stworzyć produkt końcowy zbliżony do oryginalnych tekstów z tego zakresu w języku docelowym, którego treść będzie w pełni zrozumiała i akceptowalna przez rodzimego użytkownika języka.

1. Tekst paralelny versus tekst porównywalny¹

Próby zdefiniowania terminu *tekst paralelny* zostały podjęte zarówno przez polskich, jak i niemieckich językoznawców. Według Aleksandry Matulewskiej (2015: 57) istnieją dwa typy tekstów paralelnych. Pierwszy z nich to tekst tego samego gatunku co tekst źródłowy, który funkcjonuje w rzeczywistości języka docelowego. Natomiast

¹ O ile nie podano inaczej, wszystkie tłumaczenia w niniejszym artykule pochodzą od jego autorki.

drugi rodzaj tekstu paralelnego to tekst źródłowy lub też zbiory takich tekstów wraz z ich tłumaczeniami na język docelowy. Jak słusznie twierdzi Matulewska, najbardziej wiarygodnym źródłem informacji terminologicznej i tekstowo-normatywnej z punktu widzenia przekładu są zawsze teksty tego pierwszego rodzaju. Drugi typ tekstów paralelnych może być pomocny dla doświadczonych tłumaczy, którzy są w stanie zweryfikować błędy popełnione przez tłumaczy-autorów tychże tekstów. Adeptci zawodu nie posiadają przeważnie takiej umiejętności i są narażeni na kopiowanie błędów.

Zofia Krzysztoforska-Weisswasser (1995: 1) definiuje teksty paralelne jako teksty tego samego typu, na ten sam temat, które powstały w takiej samej sytuacji komunikacyjnej i uważa, że niektóre z nich mogą służyć jako prawdziwe wzorce tekstowe pod względem języka, stylu i konwencji.

Dla Artura D. Kubackiego (2013: 147) teksty paralelne stanowią źródło wiedzy i mogą służyć jako teksty bazowe, przez co pomagają w lepszym zrozumieniu tekstu źródłowego i właściwym dokonaniu przekładu. Zawierają aktualną terminologię, a pojęcia występują w określonym kontekście.

Susanne Göpferich (2005: 184) pod pojęciem tekstów paralelnych rozumie teksty w różnych językach, z których każdy został sporządzony w języku ojczystym najlepiej przez kompetentnych rodzimych użytkowników języka, które nie są wzajemnymi tłumaczeniami, ale dotyczą podobnej tematyki i odpowiadają sobie pod względem funkcji komunikacyjnej, tzn. należą do tego samego gatunku tekstu (grupy tekstów). To, że teksty te należą do tego samego gatunku tekstu i posiadają zbliżoną tematykę, jest o tyle ważne, że konwencje dotyczące gatunku tekstu są zależne nie tylko od gatunku tekstu, ale mogą się różnić od siebie w jego obrębie również pod względem dyscypliny.

Dla Ulricha Kautza (2000: 97) tekstami paralelnymi w stosunku do tekstów źródłowych są takie teksty w języku docelowym, które przekazują członkom wspólnoty kulturowej i komunikacyjnej języka docelowego porównywalne treści (czasami w różnej formie), które powstały w podobnej sytuacji komunikacyjnej i służą temu samemu celowi i w przypadku których konwencje w odniesieniu do struktury tekstu i użycia języka są porównywalne. Kautz stwierdza ponadto, że teksty w języku docelowym, które zostały przetłumaczone z innego języka mogą być również tekstami paralelnymi. Zwraca jednak uwagę na to, że tego rodzaju teksty paralelne należy traktować z ostrożnością, ponieważ – po pierwsze – autorami tłumaczeń mogli nie być rodzimi użytkownicy języka, po drugie teksty w większym lub mniejszym stopniu mogą zawierać błędy interferencyjne spowodowane wpływem języka tekstu źródłowego i po trzecie teksty mogą zawierać poważne błędy. Oprócz tekstów paralelnych Kautz wyróżnia teksty bazowe (*Hintergrundtexte*). Są to teksty, które nie powstały w tej samej sytuacji komunikacyjnej, ale posiadają zbliżoną tematykę; nie należą wprawdzie do tego samego gatunku tekstu, ale posiadają ten sam stopień fachowości co tekst źródłowy.

W badaniach przekładoznawczych wyróżnia się również *teksty porównywalne*. Aleksandra Matulewska (2014: 170) uważa, że teksty porównywalne to teksty należące do tego samego gatunku, sformułowane w dwóch różnych językach. Podobną

definicję podaje Daria Zozula (2015: 94), która twierdzi, że w analizie porównawczej tekstów, w której głównym ośrodkiem zainteresowania jest terminologia i składnia, zazwyczaj analizuje się korpusy tekstów porównywalnych lub /i paralelnych. Teksty porównywalne to teksty oryginalne w przynajmniej dwóch językach charakteryzujące się ściśle określonymi cechami wspólnymi. Zofia Krzysztoforska-Weisswasser (1995: 1) definiuje teksty porównywalne jako teksty na ten sam temat, które nie należą jednak do tego samego typu tekstu. Teksty takie mogą być źródłem terminologii i kontrastem przy stwierdzeniu typowych cech danego typu tekstu.

2. Definicja pojęcia *tłumaczenie dokumentów*

Omawiając problematykę tłumaczenia poświadczonych dokumentów szkolnych, ważne jest, aby ustalić, co należy rozumieć pod pojęciem *tłumaczenie dokumentów* (Kubacki 2013: 152). Według Flecka (1999: 232) chodzi o każdy przekład obcojęzycznego dokumentu, który będzie służyć w języku docelowym w miejsce dokumentu oryginalnego. Ponadto Fleck proponuje, aby tłumacz stosował zasadę paralelności (*Parallelität*) polegającą na tym, że tłumacz odwzorowuje dokładnie zewnętrzną formę oryginału (bez elementów, które podlegają opisowi, np. godło, odcisk pieczęci) tak, aby odbiorca końcowy mógł z łatwością zidentyfikować miejsce w dokumencie, który został sporządzony w języku źródłowym. Dennis Scheller-Boltz (2008: 196) uważa, że tłumaczenie dokumentów jest procesem translacyjnym ukierunkowanym na odbiorcę. Dla członków danej wspólnoty językowo-kulturowej dokumentem jest tekst, który posiada takie elementy jak: wartość dowodową, jednoznaczność co do jego wystawcy, liczbę porządkową dokumentu, podpis osoby upoważnionej do jego podpisania, symbole (np. godło, herb), odciski pieczęci podłużnych, okrągłych, datę i miejsce wystawienia dokumentu, znaki wodne. Przetłumaczony tekst musi być rozpoznawalny i funkcjonować w kulturze języka docelowego jako dokument. Ważnym aspektem w tłumaczeniu dokumentów, który porusza Scheller-Boltz (2008: 197), jest terminologia. Zadaniem tłumacza jest rozpoznanie i prawidłowe zrozumienie terminów, wyszukanie i dopasowanie właściwego ekwiwalentu w języku docelowym, który jest charakterystyczny dla danego gatunku tekstu.

3. Analiza porównawcza świadectw szkolnych klasy II szkoły podstawowej

Świadectwa szkolne, o których mowa w niniejszym artykule, są przykładem dokumentów szkolnych, do których zalicza się wszystkie dokumenty wydawane przez szkołę. Są to w szczególności świadectwa i dyplomy ukończenia nauki (świadectwa ze szkoły podstawowej, średniej oraz policealnej, jak i dyplomy uzyskania tytułu zawodowego lub stopnia naukowego (por. Kubacki 2012: 80).

Niniejszy artykuł poświęcony jest analizie możliwości wykorzystania tekstów paralelnych w tłumaczeniu świadectw szkolnych. Artur D. Kubacki (2013: 27) słusznie konstatuje, że dokumenty szkolne związane są ze ściśle określoną kulturą prawną

danego państwa, a w przypadku Niemiec nawet poszczególnych krajów związkowych, które posiadają własne ministerstwa edukacji i kultury (*Kultusministerium*). Ze względu na ramy niniejszego artykułu dogłębnej analizie poddano jedynie świadectwa promocyjne klasy drugiej szkoły podstawowej w Polsce i w kraju związkowym Szlezwik-Holsztyn w Niemczech, a w szczególności oceny opisowe.

Ocenianie opisowe w polskiej szkole praktykowane jest przede wszystkim w edukacji wczesnoszkolnej. Zostało ono wprowadzone w ramach reformy edukacji w 1999 r. rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 19 kwietnia 1999 r. w sprawie zasad oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania egzaminów i sprawdzianów w szkołach publicznych². Klasyfikowanie końcoworoczne w klasach I–III szkoły podstawowej polega na podsumowaniu osiągnięć edukacyjnych ucznia w danym roku szkolnym oraz oceny z zachowania w formie opisowej. Ocena z zachowania powinna uwzględniać w szczególności funkcjonowanie ucznia w środowisku szkolnym oraz respektowanie zasad współżycia społecznego i ogólnie przyjętych norm etycznych. Osiągnięcia edukacyjne uczniów uczestniczących w zajęciach z religii na podstawie oświadczenia, o którym mowa w § 1 ust. 2 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach (Dz.U. Nr 36 poz. 155 ze zm.)³, podlegają również ewaluacji w formie opisowej. Taka klasyfikacja obowiązuje we wszystkich szkołach podstawowych w Polsce.

W Niemczech ustawa zasadnicza gwarantuje każdemu krajowi związkowemu znaczną niezależność w dziedzinie edukacji i kultury. Władze oświatowe odpowiadają za politykę edukacyjną na terenie danego kraju związkowego (por. Kubacki 2013: 27). Rozporządzenie krajowe dotyczące szkół podstawowych z dnia 10 maja 2017 r. ostatnio zmienione przez artykuł 1 rozporządzenia z dnia 11 czerwca 2018 r.⁴ wprowadziło możliwość oceniania osiągnięć ucznia w formie opisowej. Wzór takiego świadectwa zawiera załącznik nr 1 powyższego rozporządzenia, który jest dostępny na stronie Ministerstwa Edukacji, Nauki i Kultury Szlezwiku-Holsztyna⁵.

Aby móc stwierdzić, czy teksty paralelne mogą być pomocne w procesie przekładu świadectw szkolnych, podjęto próbę analizy polskich i niemieckich świadectw klasy drugiej szkoły podstawowej. W pierwszej części zbadano oba dokumenty pod względem makrostruktury, a w drugiej części przeanalizowano sposób formułowania ocen opisowych, które są jednym z ważniejszych elementów świadectwa szkolnego, ponieważ są informacją zwrotną zarówno dla uczniów, jak i rodziców.

² <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19990410413> (dostęp: 23.02.2021).

³ <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19920360155> (dostęp: 23.02.2021).

⁴ http://www.gesetze-rechtsprechung.sh.juris.de/jportal/portal/t/kvs/page/bsshoprod.psml/action/portlets.jw.MainAction?p1=0&eventSubmit_doNavigate=searchInSubtreeTOC&showdoccase=1&doc.hl=0&doc.id=jlr-GrSchulVSHrahmen&doc.part=R&toc.poskey=#focuspoint (dostęp: 23.02.2021).

⁵ https://www.schleswig-holstein.de/DE/Landesregierung/III/Service/Formulare/Downloads/zeugnis_gems_4.pdf?__blob=publicationFile&v=5 (dostęp: 23.02.2021).

Warunki i tryb wydawania oraz wzory świadectw szkolnych w Polsce określa Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2019 r. w sprawie świadectw dyplomów państwowych i innych druków⁶ oraz załączniki nr 1⁷ i nr 3⁸. Świadectwo szkolne promocyjne będące przedmiotem niniejszej analizy zostało sporządzone na druku MEN-I/1/2 w formacie A4. Pierwsza strona świadectwa jest zadrukowana tłem giloszowym z literami RP. Strony druga, trzecia i czwarta są zadrukowane tłem giloszowym bez tych liter. Świadectwo drukowane jest dwustronnie. Na pierwszej stronie znajdują się:

- dane osobowe ucznia: imię lub imiona i nazwisko uczennicy lub ucznia, data i dokładne miejsce urodzenia,
- informacja dotycząca szkoły, do której uczęszczał uczeń lub uczennica oraz rok szkolny, którego dotyczy świadectwo,
- uchwała Rady Pedagogicznej o otrzymaniu lub nieotrzymaniu promocji ucznia lub uczennicy do kolejnej klasy,
- miejscowość i data wystawienia świadectwa.

Poniżej, w lewym dolnym rogu wpisany jest numer, pod którym widnieje uczeń lub uczennica w księdze uczniów. Świadectwo opatrzone jest pieczęcią urzędową z godłem RP w środku oraz nazwą szkoły w otoku pieczęci. W prawym dolnym rogu znajduje się pieczęć dyrektora szkoły oraz podpis. Druga strona świadectwa przeznaczona jest na wpisanie wyników klasyfikacji rocznej i obejmuje: ocenę z zachowania, ocenę z religii/etyki, obowiązkowe i dodatkowe zajęcia edukacyjne oraz informację o indywidualnym programie lub toku nauki i szczególnych osiągnięciach. W lewym dolnym rogu drugiej strony świadectwa wyszczególniona jest skala ocen. W prawym dolnym rogu znajduje się miejsce na podpis wychowawcy klasy.

W Szlezwiku-Holsztynie wytyczne dotyczące trybu wydawania świadectw szkolnych uregulowane są w ustawie o edukacji ww. kraju związkowego z dnia 24 stycznia 2007 r.⁹ oraz rozporządzeniu z dnia 18 czerwca 2018 r. dotyczącym wydawania świadectw, ocen i innych informacji uzupełniających¹⁰. Zgodnie z wytycznymi świadectwo szkoły podstawowej poza ocenami z poszczególnych przedmiotów powinno uwzględniać kompetencje ogólne i społeczne, tj. organizację pracy ucznia, umiejętność zastosowania metod pracy, koncentrację, samodzielność,

⁶ <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20190001700/O/D20191700-c1.pdf> (dostęp: 23.02.2021).

⁷ <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20190001700/O/D20191700-c2.pdf> (dostęp: 23.02.2021).

⁸ <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20190001700/O/D20191700-c3.pdf> (dostęp: 23.02.2021).

⁹ Schleswig-Holsteinisches Schulgesetz: <http://www.gesetze-rechtsprechung.sh.juris.de/jportal/?quelle=jlink&query=SchulG+SH&psml=bssshoprod.psml&max=true&aiz=true> (dostęp: 23.02.2021).

¹⁰ Landesverordnung über die Erteilung von Zeugnissen, Noten und anderen ergänzenden Angabe in Zeugnissen vom 18. Juni 2018: <http://www.gesetze-rechtsprechung.sh.juris.de/jportal/?quelle=jlink&query=ZeugnV+SH&psml=bssshoprod.psml&max=true> (dostęp: 23.02.2021).

zaangażowanie, umiejętność pracy w zespole i radzenia sobie w sytuacjach konfliktowych. Oceny w klasie pierwszej i drugiej mają formę opisową (*Berichtszuegnis / Kompetenzzuegnis*).

Świadectwo jest sporządzane i drukowane na papierze przeznaczonym do drukowania dokumentów i musi być podpisane przez wychowawcę klasy. Dyrektor szkoły może podpisać świadectwo, ale nie jest to obligatoryjne. Jest to zależne od rozporządzeń wewnętrznych w danej szkole. Podpis dyrektora szkoły wymagany jest na świadectwach ukończenia szkoły (*Abschlusszuegnis*) lub świadectwach ukończenia nauki (*Abgangszuegnis*).

3.1. Analiza makrostruktury

Przedmiotem analizy porównawczej jest świadectwo promocyjne drugiej klasy niemieckiej szkoły podstawowej, w której wystawiane są świadectwa kompetencyjne. Dokument obejmuje cztery ponumerowane strony. Na każdej ze stron umieszczone są takie informacje, jak:

- imię i nazwisko ucznia i uczennicy,
- informacje, do której klasy uczęszczał uczeń lub uczennica oraz rok szkolny,
- pięciostopniowa opisowa skala ocen w układzie pionowym (zadowolający, w dużej mierze zadowolający, częściowo zadowolający, w dużej mierze niezadowolający, niezadowolający).

Dodatkowo na pierwszej stronie umieszczone są: opis kompetencji ogólnych i społecznych z podziałem na organizację pracy, umiejętność zastosowania metod pracy, koncentrację, samodzielność, umiejętność pracy w zespole i radzenia sobie w sytuacjach konfliktowych), informacje o mocnych i słabych stronach ucznia lub uczennicy, potencjale rozwojowym i cechach szczególnych. Na stronie drugiej, trzeciej i czwartej świadectwa umieszczone są szczegółowo wyniki klasyfikacji rocznej ucznia lub uczennicy z podziałem na poszczególne przedmioty, tj. język niemiecki, matematykę, zajęcia z nauczania zintegrowanego, wychowania fizycznego, muzyki, edukacji artystycznej, prac ręcznych, techniki, religii oraz filozofii (w przypadku uczestnictwa w ww. zajęciach). Na czwartej stronie świadectwa umieszczone są dodatkowo:

- informacje o absencji ucznia lub uczennicy w roku szkolnym,
- inne dodatkowe uwagi,
- informacja o uzyskaniu lub nieuzyskaniu promocji do następnej klasy,
- miejscowość i data wystawienia świadectwa,
- podpis dyrektora szkoły, wychowawcy klasy oraz opiekuna prawnego ucznia lub uczennicy.

Analiza porównawcza obu świadectw pozwala zarysować podobieństwa i różnice w ich makrostrukturze, które zamieszczono w tabeli 1.:

Tabela 1. Podobieństwa i różnice w makrostrukturze świadectw szkolnych klasy drugiej szkoły podstawowej

	Świadectwo polskie	Świadectwo niemieckie
Strona pierwsza:		
Dane osobowe ucznia	X (bardziej szczegółowe w porównaniu ze świadectwem niemieckim)	X
Nazwa szkoły	X	X
Informacja o uzyskaniu/nieuzyskaniu promocji do następnej klasy	X	–
Numer w księdze uczniów szkoły	X	–
Pieczęć urzędowa	X	–
Podpis dyrektora szkoły	X	–
Kompetencje ogólne i społeczne	–	X
Opisowa skala ocen	–	X
Informacje o mocnych i słabych stronach ucznia lub uczennicy, potencjału rozwojowego i cech szczególnych	–	X
Data i miejscowość wystawienia świadectwa	X	–
Strona druga:		
Wyniki klasyfikacji rocznej	X (ocena opisowa z zachowania, z obowiązkowych zajęć edukacyjnych) Ocena z religii/etyki zgodnie ze skalą ocen	X (ocena opisowa z poszczególnych przedmiotów)
Dodatkowe zajęcia edukacyjne	X	–
Indywidualny program lub tok nauczania	X	–
Szczególne osiągnięcia	X	–
Skala ocen	X	–

	Świadectwo polskie	Świadectwo niemieckie
Strona trzecia i czwarta (dotyczy tylko świadectwa niemieckiego; polskie świadectwo obejmuje jedynie 2 strony)		
Wyniki klasyfikacji rocznej	–	X (ocena opisowa z poszczególnych przedmiotów)
Dodatkowe uwagi	–	X
Informacja o absencji ucznia lub uczennicy w roku szkolnym	–	X
Data i miejscowość wystawienia świadectwa	–	X
Podpis dyrektora szkoły, wychowawcy klasy i opiekuna prawnego ucznia lub uczennicy	–	X

3.2. Charakterystyka ocen opisowych

W tej części rozdziału podjęto próbę porównania sposobu formułowania ocen opisowych na polskich i niemieckich świadectwach szkolnych klasy drugiej szkoły podstawowej. Polskie świadectwo szkolne – będące przedmiotem analizy – zostało wystawione dla ucznia, który uczęszczał do klasy drugiej szkoły podstawowej w Piekarach Śląskich w roku szkolnym 2010/2011 i uzyskał promocję do klasy trzeciej. Ocena opisowa na świadectwie dotyczy zachowania i obowiązkowych zajęć edukacyjnych. Jest ona sformułowana w taki sposób, aby treść była zrozumiała dla odbiorcy. Zazwyczaj są to nieskomplikowane pod względem składniowym zdania oznajmujące:

- pojedyncze rozwinięte, np.: *Uczeń odpowiada pełnymi zdaniami; Rozróżnia podstawowe części mowy; Czyta bardzo dobrze; Uczeń rozumie wypowiedzi innych; Umie porównać liczby; Zawsze kulturalnie odnosi się do innych, swobodnie używa zwrotów grzecznościowych; Charakteryzuje pory roku; Jest sprawny ruchowo; Poprawnie śpiewa poznane piosenki; W pełni opanował wiadomości i umiejętności z języka angielskiego i zajęć komputerowych; Uczeń potrafi dokonać wnikliwej analizy swojego zachowania;*
- współrzędnie złożone łączne, np.: *Uczeń potrafi ułożyć i wskazać rodzaje zdań; Potrafi rozpoznać wybrane gatunki zwierząt i połączyć je z młodymi; Potrafi łatwo nawiązać kontakt zarówno z dorosłymi, jak i rówieśnikami;*
- oraz współrzędnie złożone przeciwstawne, np.: *Wykonuje prace plastyczne, ale niezbyt estetyczne; Pisze stosując poznane reguły ortograficzne, choć niezbyt starannie; Zawsze pracuje samodzielnie i wytrwale, w szybkim tempie, jednak*

mógłby zadbać o estetykę zeszytów przedmiotowych oraz wykonywanych prac plastycznych i technicznych.

Ocena klasyfikacyjna roczna ucznia na polskim świadectwie jest dosyć lakoniczna. Nauczyciel – oceniając ucznia – ma do dyspozycji zaledwie siedem wersów na zamieszczenie opisu jego zachowania, jedenaście wersów poświęconych obowiązkowym zajęciom edukacyjnym oraz jeden wers na ocenę z religii lub etyki, która jako jedyna nie jest oceną opisową i podawana jest według skali ocen: celujący, bardzo dobry, dobry, dostateczny, dopuszczający, niedostateczny. „Zwięzłość” wypowiedzi oceniającego nauczyciela może więc być niejako wymuszona brakiem wystarczającej ilości miejsca na opis bardziej szczegółowy. Nauczyciel musi zatem dokonać trudnego wyboru i opisać te aspekty nauczania, które są najbardziej znaczące dla rozwoju ucznia.

Niemieckie świadectwo szkolne zostało wystawione dla uczennicy uczęszczającej w roku szkolnym 2019/2020 do drugiej klasy szkoły podstawowej w Halstenbek, należącym pod względem administracyjnym do kraju związkowego Szleszwik-Holsztyn. Oceny opisowe na świadectwie mają postać bardzo mocno rozbudowanej i szczegółowej informacji pisemnej. W pierwszej kolejności oceniane są kompetencje ogólne i społeczne ucznia (*überfachliche Kompetenzen*) oraz jego mocne i słabe strony (*Stärken und Schwächen*), a także potencjał rozwojowy (*Entwicklungspotentiale*) i cechy szczególne (*Besonderheiten*). Każda z siedmiu kompetencji jest wyszczególniona osobno i poparta przykładami. W analizowanym dokumencie rubryka dotycząca mocnych i słabych stron ucznia, potencjału rozwojowego i cech szczególnych nie została wypełniona. Kolejne oceny opisowe dotyczą poszczególnych przedmiotów: języka niemieckiego (*Deutsch*), matematyki (*Mathematik*), zajęć z nauczania zintegrowanego (*Sachunterricht*), wychowania fizycznego (*Sport*), muzyki (*Musik*), edukacji artystycznej, prac ręcznych i techniki (*Kunst, Textillehre, Technik*), religii (*Religion*) oraz filozofii (jeżeli uczeń uczestniczy w zajęciach) (*Philosophie (falls erteilt)*). Na niemieckim świadectwie nie została uwzględniona ocena z zachowania. Ocena opisowa, podobnie jak w przypadku wyżej opisanych kompetencji ogólnych i społecznych, dotyczy umiejętności ucznia z danego przedmiotu. Skala ocen na świadectwie niemieckim ma również formę opisową: zadowolający (*sicher*), w dużej mierze zadowolający (*überwiegend sicher*), częściowo zadowolający (*teilweise sicher*), w dużej mierze niezadowolający (*überwiegend unsicher*), niezadowolający (*unsicher*). Wszystkie umiejętności ucznia z poszczególnych przedmiotów wymienione na świadectwie są oceniane za pomocą tej skali. Interesującą kwestią jest to, że w przeciwieństwie do świadectwa polskiego, wzór świadectwa niemieckiego zawiera już opis ocen, co oznacza, że zadaniem nauczyciela jest jedynie zaznaczenie oceny we właściwej rubryce. Oceny opisowe wyrażone są:

- w formie równoważników zdań, np.: *Kritisch hinterfragen; Ordnung am Arbeitsplatz halten; Begründet antworten; Über religiöse Fragen sprechen; Musik gestalten; eigene Gedanken und Empfindungen äußern; Musik erschließen; Lieder lernen und singen; Unterschied von guten und weniger guten Gründen erkennen; eigene Auffassungen begründen und formulieren.*

- w formie rzeczowników odczasownikowych (gerundium), np.: *Laufen; Werfen; Springen; Sprechen; Zuhören; Lesen;*
- w formie rzeczowników, np.: *Spielfähigkeit; Arbeitsorganisation; Engagement; Teamfähigkeit; Konzentration; Konfliktfähigkeit; Rechtsschreibung.*

W celu sprawdzenia skuteczności tekstów paralelnych w procesie przekładu świadectw szkolnych, a w szczególności ocen opisowych, przedstawiono poniżej przykłady tłumaczenia na język polski i język niemiecki ocen opisowych:

Tabela 2. Przykłady ocen opisowych i propozycja ich tłumaczenia na język polski

Deutsch	Język niemiecki
<i>Sprechen, z.B. sich sprachlich verständlich und der Situation entsprechend ausdrücken; Gesprächsregeln einhalten;</i>	<i>Mówienie, np. wypowiedzianie się w sposób zrozumiały na dany temat; przestrzeganie zasad komunikacji</i> lub <i>Mówienie, np. wypowiada się w sposób zrozumiały na dany temat; przestrzega zasad komunikacji;</i>
Mathematik	Matematyka
<i>Zahlen und Operationen, z.B. sich im erarbeiteten Zahlenraum orientieren; Rechenoperationen verstehen; das Stellenwertsystem verstehen; Grundaufgaben des Kopfrechnens beherrschen;</i>	<i>Liczby i działania, np. orientacja w poznanym zakresie liczbowym, rozumienie działań arytmetycznych oraz pozycyjnego systemu liczbowego; wykonywanie podstawowych działań w liczeniu w pamięci;</i> lub <i>Liczby i działania, np. orientuje się w poznanym zakresie liczbowym, rozumie działania arytmetyczne oraz pozycyjny system liczbowy; wykonuje podstawowe działania w liczeniu w pamięci;</i>
Religion	Religia
<i>Religiöse Ausdrucksformen verstehen z.B. elementare religiöse Feste und Bräuche benennen und erläutern, ausgewählte biblische Geschichten und andere Glaubenszeugnisse kennen und in Beziehung zum eigenen Leben setzen.</i>	<i>Rozumienie form wyrażania religijności np. znajomość i umiejętność wyjaśniania świąt i obyczajów religijnych; znajomość wybranych przypowieści biblijnych oraz innych świadectw wiary i umiejętność odnoszenia ich do własnego życia;</i> lub <i>Rozumie formy wyrażania religijności np. znajomość i umiejętność wyjaśniania świąt i obyczajów religijnych, zna wybrane przypowieści biblijne oraz inne świadectwa wiary i potrafi odnieść je do własnego życia;</i>

Musik	Muzyka
<i>Musik gestalten z.B. Lieder lernen und singen; Tänze und Bewegungsabläufe in Musik umsetzen; einfache Rhythmen auf Instrumenten spielen;</i>	<i>Muzykowanie, np. nauka i śpiewanie piosenek; zastosowanie tańca i układów ruchowych w muzyce; wykonywanie prostych struktur dźwiękowych na instrumentach;</i> lub <i>Muzykowanie; np. uczy się i śpiewa piosenki; potrafi zastosować taniec i układy ruchowe w muzyce; wykonuje proste struktury dźwiękowe na instrumentach;</i>
Sport	Wychowanie fizyczne
<i>Laufen, Springen, Werfen z.B. leichtathletische Formen spielerisch anwenden;</i>	<i>Bieg, skoki, rzuty np. stosowanie w grze form lekkoatletycznych;</i> lub <i>Biega, skacze i rzuca np. stosuje w grze formy lekkoatletyczne;</i>
<i>Ausdrucksfähigkeit und Körperbeherrschung z.B. rollen, schwingen, balancieren, stützen und klettern;</i>	<i>Koordynacja ruchowa i prawidłowa motoryka np. turlanie, kołysanie, utrzymanie równowagi, podpieranie się rękoma, wspinanie;</i> lub <i>Koordynacja ruchowa i prawidłowa motoryka, np. potrafi turlać się, kołysać, utrzymać równowagę, podpierać się rękoma, wspiąć się;</i>
<i>Spielfähigkeit z.B. fair handeln und spielen; Spielideen verstehen und in kleinen Spielen mit dem Partner und in der Gruppe umsetzen.</i>	<i>Umiejętność gry w zespole np. zachowanie i gra na zasadach fair play; rozumienie zasad gry i przestrzeganie ich w grze z partnerem lub w zespole.</i> lub <i>Umiejętność pracy w zespole, np. zachowuje się i gra na zasadach fair play; rozumie zasady gry i przestrzega ich w grze z partnerem lub w zespole.</i>

Tabela 3. Przykłady ocen opisowych i propozycja ich tłumaczenia na język niemiecki

Zachowanie	Betragen/Verhalten
<ul style="list-style-type: none"> – <i>Uczeń potrafi dokonać wnikliwej analizy swojego zachowania;</i> – <i>Zawsze pracuje samodzielnie i wytrwale, w szybkim tempie, jednak mógłby zadbać o estetykę zeszytów przedmiotowych oraz wykonywanie prac plastycznych i technicznych;</i> – <i>Potrafi łatwo nawiązać kontakt zarówno z dorosłymi jak i rówieśnikami;</i> – <i>Zawsze kulturalnie odnosi się do innych, swobodnie używa zwrotów grzecznościowych;</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Der Schüler ist in der Lage, eine gründliche Analyse seines Betragens vorzunehmen;</i> – <i>Er arbeitet immer selbstständig und ausdauernd, in schnellem Tempo, könnte sich aber um die Ästhetik seiner Arbeitshefte und die Ausführung künstlerischer und technischer Arbeiten kümmern;</i> – <i>Er kann leicht den Kontakt zu Erwachsenen und Gleichaltrigen herstellen;</i> – <i>Er ist immer höflich zu anderen und verwendet Höflichkeitsformeln;</i>
Obowiązkowe zajęcia edukacyjne	Obligatorischer Unterricht
<ul style="list-style-type: none"> – <i>Uczeń odpowiada pełnymi zdaniami;</i> – <i>Umie porównać liczby;</i> – <i>Jest sprawny ruchowo;</i> – <i>Poprawnie śpiewa poznane piosenki;</i> – <i>Uczeń rozumie wypowiedzi innych;</i> – <i>Pisze stosując poznane reguły ortograficzne, choć niezbyt starannie;</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Der Schüler antwortet in vollständigen Sätzen;</i> – <i>Er ist in der Lage, Zahlen zu vergleichen;</i> – <i>Er ist körperlich geschickt;</i> – <i>Er singt korrekt erlernte Lieder;</i> – <i>Der Schüler versteht, was andere sagen;</i> – <i>Er schreibt nach bekannten Rechtschreibregeln, aber nicht sehr ordentlich;</i>

4. Podsumowanie

Podsumowując, należy stwierdzić, że teksty paralelne odgrywają w praktyce translacyjnej niewątpliwie ogromną rolę i stanowią nieodzowne źródło informacji potrzebnych do stworzenia profesjonalnego przekładu. Jak słusznie twierdzi Katarzyna Siewert (2013: 220), tłumacz musi umieć wykorzystywać teksty paralelne, które są doskonałym źródłem konwencji językowych obowiązujących dla określonych gatunków tekstu. Jednakże w przypadku polskich i niemieckich świadectw szkolnych klasy drugiej szkoły podstawowej, które były przedmiotem analizy w niniejszym artykule, przydatność tekstów paralelnych budzi pewne wątpliwości. Zestawienie polskiego i niemieckiego świadectwa pokazuje, że już na płaszczyźnie makrostruktury można dostrzec wyraźne różnice. Polskie świadectwo zadrukowane jest tłem

giloszowym w kolorze niebieskim, na pierwszej stronie widnieje godło RP i pieczęć szkoły, co czyni dokument bardziej oficjalnym. Ocena opisowa to zaledwie kilkanaście zwięzłych, lakonicznych zdań oznajmujących, zazwyczaj pojedynczych i współrzędnie złożonych, obejmująca zachowanie i obowiązkowe zajęcia edukacyjne bez podziału na przedmioty. Świadectwo niemieckie składa się z czterech stron i nie jest opatrzone ani pieczęcią szkoły, ani herbem kraju związkowego. Ocena opisowa jest mocno rozbudowana i szczegółowa z podziałem na kompetencje ogólne i społeczne, jak również na poszczególne przedmioty. Należy podkreślić, że nauczyciel nie formułuje osiągnięć edukacyjnych ucznia, tylko korzysta z wzorca i zaznacza jedynie ocenę zgodnie ze skalą ocen (również w formie opisowej). Ocena opisowa jest formułowana przeważnie za pomocą równoważników zdań i rzeczowników.

Tłumacz – dokonując przekładu – musi jeszcze przed rozpoczęciem procesu tłumaczenia zdecydować, jaką strategię wybrać, aby tłumaczenie brzmiało jak najlepiej w języku docelowym. W przypadku przekładu świadectw szkolnych zawierających oceny opisowe raczej nie znajdzie pomocy w tekstach paralelnych. O ile w przekładzie niemieckich ocen opisowych na język polski możliwe jest zastosowanie składni języka źródłowego, to w przekładzie ocen polskich na język niemiecki jest to już o wiele trudniejsze, a czasami wręcz niemożliwe.

Na koniec warto podkreślić, że zgodnie z tym, co twierdzi Dennis Scheller (2006: 277), świadectwa szkolne należą do grupy dokumentów o znaczeniu prawnym, które pełnią określoną funkcję. Przekazują informacje o osiągnięciach ucznia oraz uzyskaniu danego poziomu wykształcenia. Dlatego tłumacz musi dołożyć wszelkiej staranności, aby stworzyć produkt końcowy zbliżony do oryginalnych tekstów z tego zakresu w języku docelowym, którego treść będzie w pełni akceptowalna przez rodzimego użytkownika języka, nie zapominając przy tym o czytelnej i przejrzystej formie graficznej. Trudno nie zgodzić się z Dennisem Schellerem-Boltzem (2011: 53), który słusznie zauważa, że tłumaczenie dokumentów urzędowych pozostaje zajęciem niedocenianym zarówno przez zleceniodawców, jak i samych tłumaczy. Przekład świadectw szkolnych, szczególnie niemieckich, zawierających oceny opisowe, może stać się dla niejednego tłumacza nie lada wyzwaniem.

Bibliografia

- Fleck, Klaus E.W. (1999): *Urkundenübersetzung*. W: Snell-Hornby Mary / Hönic, Hans G. / Kußmaul, Paul / Schmitt, Peter A.: *Handbuch Translation*. Tübingen: Stauffenburg Verlag, 230–234.
- Göpferich, Susanne (2005): *Parelleltexte*. W: Snell-Hornby Mary / Hönic, Hans G. / Kußmaul, Paul / Schmitt, Peter A.: *Handbuch Translation*. Tübingen: Stauffenburg Verlag, 184–186.
- Kautz, Ulrich (2000): *Handbuch Didaktik des Übersetzens und Dolmetschens*. München: IUDICUM Verlag GmbH München und GOETHE-INSTITUT e.V. München, 97–98.
- Krzysztoforska-Weisswasser, Zofia. (1995): Wykorzystanie tekstów paralelnych przy tłumaczeniu wyroków w procesie cywilnym. W: *Lingua Legis*, nr 2, 18–20.

- Kubacki, Artur Dariusz (2012): O problemach tłumaczenia poświadczonych polskich dokumentów szkolnych. W: *Comparative Legilinguistics*, nr 9, 79–101.
- Kubacki, Artur Dariusz (2013): Problemy tłumaczenia niemieckich dokumentów szkolnych. W: *Lingua Legis*, nr 21, 26–37.
- Kubacki, Artur Dariusz (2013): Teksty paralelne jako narzędzie pomocnicze przy sporządzaniu tłumaczeń (specjalistycznych) W: *Comparative Legilinguistics*, nr 13, 145–157.
- Matulewska, Aleksandra (2010): Teksty paralelne a ustalanie konotatów i denotatów na potrzeby przekładu polsko-angielskiego. W: *Comparative Legilinguistics*, nr 3, 55–68.
- Matulewska, Aleksandra (2014): In Quest of Sufficient Equivalence. Polish and English Insolvency Terminology in Translation. A Comparative Study. W: *Studies in Logic, Grammar and Rhetoric*, 38 (51), 167–188.
- Pietrzak, Agnieszka (2018): Charakteristik der beglaubigten Übersetzungen am Beispiel der polnischen Schulzeugnisse. W: *SPECLANG 2. Fachsprachen – Ausbildung – Karrierechancen*, 114–132.
- Scheller, Dennis (2006): Schulnoten als Problem bei der Urkundenübersetzung. Anmerkungen zur Äquivalenzproblematik bei der Übersetzung russischer Schulnoten ins Deutsche. W: „*Das Wort*“ (= *Germanisches Jahrbuch Russland*), 277–296.
- Scheller-Boltz, Dennis (2008): Die Lebenspartnerschaftsurkunde: eine neue Form von Personenstandsurkunde. W: „*Das Wort*“ (= *Germanisches Jahrbuch Russland*), 191–206.
- Siewert, Katarzyna (2013): Rozwijanie kompetencji pozyskiwania informacji w dydaktyce przekładu na przykładzie pracy ze słownikami i tekstami paralelnymi. W: *Rocznik Przekładoznawczy 8. Studia nad teorią, praktyką i dydaktyką przekładu*, 211–226.
- Zozula, Daria (2015): Różnice językowe, kulturowe i systemowe w przekładzie indonezyjno-polskim na przykładzie wybranych fragmentów pełnomocnictwa szcze-gólnego. W: *Comparative Legilinguistics*, nr 15, 93–103.

Słowa kluczowe

tekst równoległy, tłumaczenie, świadectwo szkolne, analiza porównawcza, tłumacz przysięgły, ocena opisowa

Abstract

Selected Problems in the Translation of Polish and German School Certificates

In this article, an attempt has been made to analyse the role of parallel texts in certified translation of school documents. For this purpose, second grade promotion certificates awarded in elementary schools in Poland and in the German state of Schleswig-Holstein have been made subject to a comparative

analysis. Both the macrostructure of both types of documents and the way in which descriptive evaluations are formulated have been studied. Parallel texts are undoubtedly the most credible source of terminological and text-normative information. They help understand the source text better, they contain up-to-date terminology, and are a perfect source of language conventions that apply to specific types of text. However, a comparative analysis of school certificates awarded in the second grade of elementary school showed that when confronted with this type of documents, the translator will not find help in parallel texts. It should not be forgotten that school certificates belong to a group of documents of legal significance, thus performing a specific function. While doing their job, the translators must exercise utmost care for their translations to be as close to the source texts in the given field in the target language as possible, as well as fully understood by native language users.

Keywords

parallel text, translation, school certificate, comparative analysis, sworn translator, descriptive evaluation